

Forvaltning av SMIL – kulturlandskapstiltak

VEILEDNING FOR KOMMUNER

Forvaltning av Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

SMIL-ordningen er forankret i egen forskrift. Nytt oppdatert regelverk gjelder fra 1. januar 2015. Et eget rundskriv informerer om hvordan SMIL-ordningen skal forvaltes i tråd med forskriften. Enhver behandling av SMIL-søknader skal ta utgangspunkt i disse to dokumentene som du finner på Landbruksdirektoratets nettsider.

SMIL-tilskudd kan gis til tre ulike typer tiltak:

1. Tilskudd til planleggings- og tilretteleggingsprosjekt
2. Tilskudd til kulturlandskapstiltak
3. Tilskudd til tiltak som reduserer forurensning

SMIL – et miljøvirkemiddel

SMIL er et miljøvirkemiddel som forvaltes av kommunen og gis som engangsstøtte til investeringer og vedlikehold. Formålet med ordningen er å ta vare på natur- og kulturminneverdier i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket. Kommunene skal synliggjøre lokale miljøutfordringer og prioriteringer i kommunale tiltaksstrategier. Kommunale tiltaksstrategier og den årlige prioriteringen av SMIL-til-

Jordbrukets kulturlandskap krever spesielle tiltak for å holdes i hevd.

skudd skal forankres i de utfordringene, målene og tiltakene som er formulert i Regionalt miljøprogram (RMP). Kommunene skal velge ut prosjekter som

gjenspeiler lokale målsettinger og prioriteringer, og bidra til at de tiltakene med mest miljøeffekt prioriteres med SMIL-tilskudd. Det er mulig å søke tilskudd til forskjellige kulturlandskapstiltak.

SMIL gis som engangsstøtte til investeringer og vedlikehold.

Ivaretagelse av biologisk mangfold og gammel kulturmark

Forskriften legger til rette for at det kan gis tilsagn til tiltak som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark, og som tilrettelegger for økt biologisk mangfold. Tiltakene skal bidra til å

- bevare bestander
- opprettholde leveområder og spredningsveier

Det er et stort og variert biologisk mangfold knyttet til jordbruksarealer, spesielt på arealer som har hatt tradisjonelle driftsformer over lang tid. Jordbruksarealet utgjør en liten del av vårt landareal, men har stor betydning for det

Fortsatt beiting på slike arealer bidrar til å ivareta det kulturbetingede plante- og dyrelivet i området.

Hva er gammel kulturmark?

Gammel kulturmark er arealer med vegetasjon utformet ved slått, beiting, styving, brenning eller andre driftsformer gjennom en lang periode. Slike områder ble ofte dyrket og høstet uten tilførsel av gjødsel, og har et plante- og dyreliv som skiller seg fra det som ellers kan være vanlig i området. Gammel kulturmark kjennetegnes også ved spor etter gamle driftsmåter, som lauvingstrær, murer, rydningsrøyser og liknende. Andre kulturminner, som gravhauger eller hustuffer, kan også være synlige. Arealene er ikke preget av moderne jordarbeiding, men er dominert av naturlig gras- og urtevegetasjon. Det kan også være innslag av små, tidligere dyrka åkrer i gammel kulturmark.

biologiske mangfoldet. Tiltakene skal legge til rette for å ivareta dyr og planter i kulturlandskapet og det kulturbetingede plante- og dyrelivet på gammel kulturmark. Sammen bidrar slike tiltak til å ivareta landskapsbildet som er knyttet til den gamle kulturmarka.

Aktuelle tiltak er:

- Etablering av varig vegetasjon (beplantning).
- Etablering, restaurering, utbedring og skjøtsel av områder som bidrar til å opprettholde leveområder og

spredningsveier.

- Istandsetting og skjøtsel gjennom beite, slått, brenning, styving og andre former for høsting.

Tiltakene kan gjennomføres i skog og utmark dersom den aktuelle lokaliteten er gammel kulturmark. Dette kan for eksempel være utslåtter eller seterområder ute av drift.

Tilrettelegging av landskapet

Forskriften legger til rette for at tilskudd kan gis til tiltak som bedrer folks tilgang til landskapet og som bidrar til at landskapet bedre kan nyttes som kilde til opp-

Å fortsette høsting på gammelmåten er med på å sikre leveforholdene til planter og dyr, og bidrar til at det biologiske mangfoldet i området ivaretas.

Foto: Øystein Dyrli/Hemnes kommune

levelse. Forskriften gjenspeiler et ønske om at jordbrukets kulturlandskap i større grad skal kunne brukes til rekreasjon og i friluftsliv ved å legge til rette for ferdsel til fots. Landbruksdirektoratet nevner som eksempeltiltak: forenkling av adkomst til utmark og strandsoner, sammenhengende sti og turveinett i tilknytning til veier og viktige linjedrag i landskapet.

Kommunene bør være varsom ved tilrettelegging for parkering og ferdsel med motorkjøretøy.

Tilskudd bør ikke gis til turveier og stier i skog og utmark. Må deler av stien gå gjennom utmark og skog er dette tillatt.

Aktuelle tiltak er:

- Utbedring, etablering, rydding, og vedlikehold av stier og turveier i jordbruksområder.
- Merking av ferdselsårer og utarbeiding av enkel informasjon.

Tilskuddet kan inkludere kompensasjon for tapte inntekter som oppstår for eksempel ved tapt avling, som følge av at allmennheten får tilgang til området.

Hva er biologisk mangfold?

Biologisk mangfold er mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse.

Informasjonsskilt kan bidra positivt til folks opplevelse av landskapet.

Gjengroing er en trussel mot jordbrukets kulturlandskap og kulturminnene som befinner seg i det.

Foto: Einar Engen/Domkirkeodden

Skjøtsel, istandsetting og vedlikehold av kulturminner

Forskriften legger til rette for at tilskudd kan gis til tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer i jordbrukets kulturlandskap. Dette inkluderer alle former for kulturminner og kulturmiljøer, ikke bare bygninger og anlegg.

Så lenge et kulturminne ikke er båndlagt via lovverk eller offentlige planbestemmelser, er ikke eiere pålagt å gjennomføre istandsetting eller vedlikehold i henhold til kulturminnefaglige retningslinjer. Dersom offentlige midler benyttes til istandsetting pålegges det derimot at eier tar hensyn til de vilkår som settes av tilskuddsyter.

Ved tildeling av SMIL-midler skal det derfor være krav om at alle tiltak som gjennomføres skal utføres etter prinsip-

per som kulturminneforvaltningen legger til grunn.

Verneverdige bygninger behøver ikke ha en formell juridisk bindende status som freda eller verneverdig, men kan være bygninger som oppfattes som verdifulle lokalt. Det er for eksempel ikke bare SEFRAK-registrerte bygninger som er verneverdige. Har kommunen en kulturminneplan eller en kommunedelplan for kulturminner vil det framgå av denne hvilke bygninger kommunen ser på som verneverdige. I mange tilfeller finnes ikke slike planer, og kommunen bør da selv ta stilling til kulturminnets verdi i den enkelte søknad.

Kommunens tilskuddsbrev

- Det bør ikke gis tilskudd til tiltak/prosjekt som allerede er

Hva er freda og verneverdige bygninger?

En bygning fra før 1650 er automatisk freda etter kulturminneloven. Bygninger som er oppført senere kan være freda ved vedtak etter kulturminneloven. Samiske bygninger eldre enn 100 år er også automatisk freda. Bygninger som ikke er freda kan allikevel være verneverdige ut fra kulturhistoriske og estetiske verdier. Riksantikvaren har utarbeidet *Håndbok for lokal registrering* til hjelp for kommunene når de skal registrere og verdisetse kulturminner. Håndboka er en nyttig veileder som egner seg godt til å hjelpe kommunene med å forvalte de verneverdige bygningene. Den ligger tilgjengelig i elektronisk format på Riksantikvarens nettsider.

Istandsetting støttet med SMIL-midler skal utføres etter prinsipper kulturminneforvaltningen legger til grunn.

påbegynt eller utført. Søknaden bør være godkjent og vedtatt av kommunen før tiltaket påbegynnes. Hovedårsaken er at det skal være mulighet for å legge inn vilkår for arbeidet, samt føre kontroll i ettertid med at tilskuddet er blitt benyttet på en måte som ikke er i strid med forskrift for SMIL.

- Ved utforming av tilskuddsbrev må det gjøres oppmerksom på at innvilging av tilskudd ikke innebærer at tiltaket/prosjektet er godkjent i forhold til annet regelverk. Søknadsplichtige tiltak i henhold til plan- og bygningsloven, kulturminneloven eller naturmangfoldsloven må omsøkes uavhengig av SMIL-søknaden.

Hva er SEFRAK? SEFRAK = Sekretariatet For Registrering Av faste Kulturminner

Sekretariat som gjennomførte en landsomfattende kulturminneregistrering i årene 1975-1995. Registreringen omfattet alle bygninger og rester etter bygninger bygd før 1900, men unntak ble gjort flere steder. En SEFRAK-registrering innebærer ikke formelt vern, men fungerer som et varsel om mulig verneverdi. Siden 1989 er det Riksantikvaren som har hatt ansvaret for registeret.

Byggverk og anlegg eldre enn 1850

Alle søknader om riving eller vesentlig endring av byggverk og anlegg som er oppført før 1850, skal kommunen sende til regional kulturminneforvaltning for uttalelse. Dette følger av kulturminnelovens § 25 som omhandler meldeplikt for offentlige organer.

- Tilskuddsbrevet skal beskrive:
 - formål med tilsagnet, samt nøyaktig hvilke tiltak tilskuddet skal gå til
 - beløpet som bevilges
 - utbetalingsordningen
 - frist for gjennomføring av tiltak og vilkår for bruken av midlene
 - krav til rapportering
 - hvilke kontrolltiltak som eventuelt kan iverksettes (jevnfør med forskriftens § 9)
 - konsekvenser for hva som kan skje dersom tilskuddet ikke benyttes i samsvar med vilkår og formål
 - opplysning om klageadgang

I kommunens tilskuddsbrev til søker må det stå spesifisert hvilke tiltak midlene skal gå til.

Kontakt med regional forvaltning – fylkesmannen

For tiltak som gjelder biologisk mangfold og gammel kulturmark oppfordrer Landbruksdirektoratet å ta kontakt med faglig kompetanse hos fylkesmannens miljøvernavdeling. Dette for å sikre god kvalitet på planene som ønskes gjennomført. For områder som er vernet etter naturmangfoldsloven eller som det foreligger verneforslag for, forutsettes det at tiltaket planlegges og godkjennes i samråd med fylkesmannens miljøvernavdeling.

Kommunen bør ha kontakt med regional forvaltning for å sikre god kvalitet på prosjektene.

Kontakt med regional forvaltning – fylkeskommunen eller Sametinget

Landbruksdirektoratet anbefaler kommunene å ta kontakt med regional kulturminneforvaltning for å sikre god kvalitet på planer og oppfølging av kulturminnetiltak.

Ved istandsetting og vedlikehold av bygninger eller kulturminner som er vernet etter kulturminneloven eller der det foreligger verneforslag, forutsettes det at tiltaket planlegges og godkjennes i samråd med regional kulturminneforvaltning, dvs. fylkeskommunen eller Sametinget.

Gjeldende forskrift for ordningene heter:

Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket. Denne skal oppdateres med virkning fra 1. januar 2015.

Der annet ikke er oppgitt: alle foto ved Norsk Kulturminnefond.

SMIL-tilskudd fra kommuner

Kontakt kommunen der tiltaket skal gjennomføres for mer informasjon om tilskuddsordningen.

Søknadsskjema og forskrift for SMIL ligger også på Landbruksdirektoratets nettsider:
www.landbruksdirektoratet.no
Telefon sentralbord: 24 13 10 00

Tilskudd fra Norsk Kulturminnefond

Kontakt fondets rådgivere for mer informasjon om tilskuddsordningen, eller besøk fondets nettsider.

www.kulturminnefondet.no
Telefon sentralbord: 73 10 36 00
Norsk Kulturminnefond
Bergmannsgata 17, 7374 Røros